

SARAH BERGSEN schooldirecteur (a.i.) in het po en docent Pedagogische Wetenschappen voor Primair Onderwijs (PWPO) van de Radboud Universiteit Nijmegen, sarah.bergsen@ru.nl
MARCEL SCHMEIER specialist didactisch handelen bij gewoongedlesgeven.nl, auteur en bevoegd leraar basisonderwijs. marcel@gewoongedlesgeven.nl

Nederlandse klaslokalen zijn niet altijd rustig en gestructureerd genoeg om goed in te kunnen lesgeven en leren. Volgens onderzoek van de Onderwijsinspectie in 2024 naar rekenlessen op basisscholen, moeten leerkrachten vaak lang wachten tot de leerlingen stil zijn en zijn bepaalde leerlingen storend voor de rest. Dit is zorgelijk, gezien de negatieve invloed die het heeft op zowel het onderwijsleerproces als op de sfeer. Als schoolleiders gedrag serieus gaan nemen door gedragsverwachtingen op te nemen in het curriculum, kunnen ze samen met de leerkrachten bouwen aan een schoolcultuur waarin leerlingen optimaal kunnen leren in een veilige, gestructureerde en rustige leeromgeving.

GEDRAGSBELEID ALS SCHOOLBREDE VERANTWOORDELIJKHEID

HOGE GEDRAGSVERWACHTINGEN

Het is belangrijk dat een school een veilige en rustige plek is waar de leerkracht instructie kan geven en de leerlingen tot leren kunnen komen. Lawaai, wanorde en onduidelijkheid verstoren het nastreven van deze doelen. Scholen die structuur, rust en orde weten te realiseren, scheppen belangrijke voorwaarden voor hun leerlingen om succesvol te zijn.

Investeren in een goede relatie met kinderen is essentieel, maar vaak niet genoeg. Soms denken we empathisch te zijn door ongepast gedrag van kinderen uit sociale achterstandsmilieus begripvol te accepteren of door voor hen de lat lager te leggen: 'Het is al heel knap dat Kees op zijn stoel blijft zitten. Dat hij af en toe door me heen praat, is begrijpelijk gezien wat hij thuis meemaakt.' In werkelijkheid ontnemen we hiermee deze kinderen de kans om zich verder te ontwikkelen. Ook van

kinderen met sociale achterstanden moeten we hoge verwachtingen hebben, want van wie anders leren zij zich goed te gedragen?

Weten hoe je je moet gedragen is een belangrijke voorwaarde om succesvol te kunnen deelnemen aan de maatschappij. Onze normen en waarden bepalen wat wij 'acceptabel' vinden in onze maatschappij. Zo is het gepast om op je beurt te wachten bij de kassa of om sorry te zeggen als je per ongeluk tegen iemand aanbotst. Kinderen die deze ongeschreven regels van een samenleving niet kunnen 'lezen', zijn als het ware sociaal ongeletterd en stuiten op allerlei problemen. Kinderen falen soms op school, omdat ze zich binnen de pedagogische context niet kunnen handhaven. Met andere woorden: ze weten niet welk gedrag van ze verwacht wordt.

Sorry zeggen als je per ongeluk tegen iemand aanbotst

We moeten er niet vanuit gaan dat alle kinderen al weten hoe ze zich moeten gedragen, zoals je er ook niet vanuit moet gaan dat kinderen al kennis hebben over de Franse Revolutie of over breuken. Hoe kinderen zich behoren te gedragen, moet expliciet worden aangeleerd. Goed gedrag is door alle kinderen te leren. Alleen moeten we bij sommige kinderen extra tijd en aandacht besteden aan het aanleren ervan.

VOORKOMEN IS BETER DAN GENEZEN

Sociaal gewenst gedrag moet doelgericht worden onderwezen, want het draagt bij aan betere leerprestaties, een gevoel van veiligheid, de algemene ontwikkeling en het latere beroepssucces (Bennett, 2022; Didau & Rose, 2019; Roberts e.a., 2018). Als scholen een dergelijke schoolcultuur missen, of niet ambiëren, kan daarmee onbewust een cultuur worden gecreëerd van 'ieder voor zich'. Niet alle leerkrachten weten hoe ze een veilige en rustige sfeer in hun klas kunnen creëren. Ze gaan oplossingen zoeken in tijdrovende en dure methodes en/of individuele zorgarrangementen, waarvan de effectiviteit kan worden betwist.

FORMULEER MET JE HELE TEAM DUIDELIJKE REGELS EN ROUTINES

Voornamelijk startende leerkrachten, die tot vijf jaar werkzaam zijn in het onderwijs, of leerkrachten met jarenlange ervaring die nog steeds moeite hebben met klassenmanagement, zijn hiervan de dupe (Rhodes & Long, 2019). Dit vergroot de kans op het (vroegtijdig) verlaten van het onderwijs, terwijl dit 'probleem' relatief gemakkelijk kan worden opgelost.

Als schoolleider heb je de keuze tussen proactief en reactief handelen op wangedrag. Reactief betekent dat je wacht tot het wangedrag zich voordoet, vervolgens reageer je daarop en probeer je het op te lossen. Tom Bennett (2022) vergelijkt dit met een huis dat in brand staat; je belt de brandweer, die vervolgens de brand komt blussen. Proactief betekent dat je het wangedrag zo goed mogelijk probeert voor te zijn. Vergelijk dit met het bouwen van een brandwerend huis: aan welke eisen zoals draagconstructies, plafonds, wanden en doorgangen moet het huis voldoen? Een brandwerend huis verkleint de kans op brand (Bennett, 2022).

SCHOOLBREED GEDRAGSBELEID

Om een schoolbreed gedragsbeleid te ontwikkelen, te implementeren en te borgen, zijn de volgende vragen van belang:

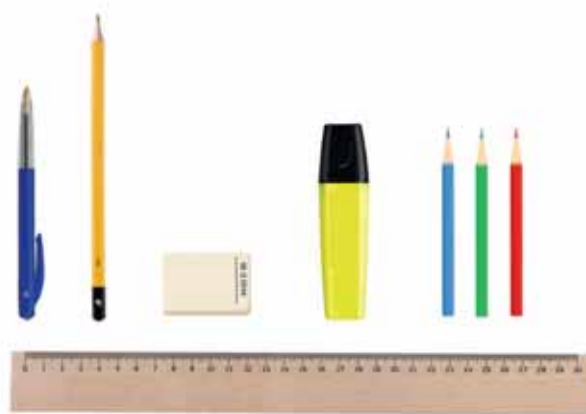
1. Welke gedrag willen we zien? (gedragsverwachtingen)
2. Hoe leren we dit aan en slijpen we het in? (instructie en inoefenen)
3. Hoe belonen en begrenzen we gedrag? (belonen en straffen)
4. Is het gedrag nu zichtbaar in de school? (toetsen)
5. Wat kunnen we verder verbeteren? (data gebruiken)

Gedragsverwachtingen

De kracht zit hem in het gezamenlijk met je team ontwerpen, bouwen en onderhouden van deze schoolbrede cultuur op gedrag (Bennett, 2017). Zo creëer je een gedeelde visie op gedrag die uitwerking krijgt in het dagelijks handelen van alle collega's in de school. Er zijn allerlei methodes en scholings-trajecten beschikbaar, met gemengde resultaten (Didau & Rose, 2019). Stel jezelf als schoolleider de vraag of het de investering in zowel geld als scholing waard is. Daarbij is het ontwerpen van een eigen curriculum en methode voor gedrag geen hogere wiskunde. Het kost weliswaar veel tijd, maar een zelf ontworpen en breed gedragen methode zal meer draagvlak in het team hebben.

Formuleer met je hele team duidelijke regels en routines voor de verschillende ruimtes in en rondom de school. Idealiter zijn deze regels en routines voor alle klassen hetzelfde en zijn ze positief geformuleerd. In plaats van 'niet rennen op de gang' beschrijft de regel het gewenste gedrag: 'rustig lopen op de gang'. Door dit met het hele team te bespreken en vast te stellen, voorkom je onduidelijkheden over de gedragsverwachtingen en weerstand bij collega's.

Eenduidige schoolbrede gedragsverwachtingen geven zowel de leerlingen als de leerkrachten duidelijkheid, structuur en rust. Zodra de regels en routines voor de verschillende ruimtes in de school zijn uitgeschreven, wordt er een plan gemaakt hoe deze worden aangeleerd aan de leerlingen.

Leerlingen leggen bij de start van de les hun materialen op een placemat met voorgedrukte plaatjes, zodat er tijdens de les geen tijd verloren gaat (post van @VerbrugghenGert op X, 6 juli 2023)

Instructie en inoefenen

Vervolgens gaan de leraren gedragslessen ontwerpen waarin het gewenste gedrag wordt aangeleerd. Dit hoeven geen lange uitgeschreven lessen te zijn. Formuleer een duidelijk doel met daarbij duidelijke voorbeelden van het gewenste gedrag. Het meest effectief en eenvoudig is om het aan te leren gedrag voor te doen en uit te spelen.

De leerkracht laat ook zien hoe het niet moet. Dit levert ook hilarische momenten op met de groep. Herhaal deze lessen regelmatig, zodat alle leerlingen zich het gewenste gedrag succesvol eigen kunnen maken, waardoor ze minder waarschuwingen en straf krijgen. Dit is goed voor het zelfvertrouwen én voor de relatie tussen leerkracht en leerling.

	TAFEL BIJ DIRECTEUR + GESPREK OUDERS
	TIME OUT: 15 MINUTEN TAFEL BUITEN DE KLAS
	TIME IN: 10 MINUTEN TAFEL ACHTERIN DE KLAS
	WAARSCHUWING + BENOEMEN GEWENST GEDRAG

Voorbeeld van een maatregelenladder op een school voor Speciaal Onderwijs

Belonen en straffen

Denk samen met de teamleden vooraf goed na over hoe je gewenst gedrag belooft en ongewenste gedragingen bestraft. Het is effectief om positief gedrag aan te moedigen en daarmee het vertrouwen te vergroten, maar ook om bij straffen gebruik te maken van de aangeboren afkeer van verlies (Didau & Rose, 2019).

FORMULEER MET JE HELE TEAM DUIDELIJKE REGELS EN ROUTINES

Het is daarom belangrijk dat leerkrachten onvoorspelbaar zijn bij het geven van beloningen en complimenten voor gewenst gedrag en juist consequent en voorspelbaar bij het reageren op ongewenst gedrag.

Leerlingen moeten niet verwachten dat ze telkens beloond worden wanneer zij zich aan de regels houden, want dan kunnen ze afhankelijk gedrag gaan vertonen of gaan vragen om beloningen. Bij ongewenst gedrag moeten ze juist verzekerd zijn van een consequentie. Het gaat hierbij niet om de zwaarte van de consequentie, maar om de zekerheid ervan. Oftewel: een hoge pakkans met een gematigde berisping of bestraffing.

LITERATUURLIJST

- Bennett, T. (2017). *Creating a Culture: How school leaders can optimise behaviour*. Department for Education, 1-75.
- Bennett, T. (2022). *Regie in de klas*. Phronese.
- Didau, D. & Rose, N. (2019). *Psychologie in de klas. Wat iedere leraar moet weten*. Phronese.
- Meester, E. (2021). *Wetenswaardig. Curriculumontwikkeling voor primair onderwijs*. Uitgeverij Pica.
- Onderwijsinspectie (2024). *Peil.Rekenen-Wiskunde. Einde (speciaal) basisonderwijs en speciaal Onderwijs 2022-2023*.
- Rhodes, I & Long, M. (2019). *Education Endowment Foundation. Improving behaviour in schools*. Guidance report.
- Roberts, B. W., Spengler, M., & Damian, R. I. (2018). How you behave in school predicts life success above and beyond family background, broad traits, and cognitive ability. *Journal of Personality and Social Psychology*, 114 (4), 620-636.

Om te voorkomen dat bestraffingen wisselend en willekeurig zijn, is het verstandig om vooraf na te denken over de te nemen maatregelen bij gedragingen die ongewenst zijn. Het invullen van een 'maatregelenladder' is hierbij helpend.

Toetsen

Bekijk op vooraf vastgestelde momenten of het gedrag zichtbaar is in de school. Ga hiervoor de klassen in of observeer in de ruimtes waarvoor de regels zijn geformuleerd: lopen leerlingen inderdaad rustig op de gang? Zorg ervoor dat je deze observaties goed noteert, zodat je de aanpak effectief kunt evalueren.

Data gebruiken

Deze observaties dienen als data voor het verder versterken van de gedragslessen en het bespreken van gedragsverwachtingen in de teamoverleggen over gedrag. Denk eraan om een nulmeting uit te voeren voordat je begint met het gedragsbeleid, zodat je de vooruitgang goed kunt bijhouden.

PAS OP MET WERKGROEPEN

Vaak kiezen scholen ervoor om werkgroepen de verantwoordelijkheid te geven voor het uitrollen van een dergelijke aanpak. Wij geven hier echter de voorkeur niet aan, omdat dit de betrokkenheid van collega's kan verminderen. Het komt vaak voor dat leerkrachten in de werkgroep zich inhoudelijk goed in de materie verdiepen en vervolgens verwachten dat hun collega's dit vanzelf begrijpen (Meester, 2021). Door echter tijd te maken voor het hele team en het gezamenlijk aan te pakken, weet iedereen wat de bedoeling is. Daarnaast kan iedereen meedenken over mogelijke verbeteringen, wat het gevoel van eigenaarschap en daarmee de betrokkenheid vergroot. Een oplossing zou kunnen zijn om een expertleraar aan te stellen, die dit proces begeleidt en alle collega's hierin stapje voor stapje meeneemt.

EEN VEILIGE SCHOOL

Wanneer je als schoolleider gedrag serieus neemt en samen met het team de verantwoordelijkheid hiervoor neemt, zullen leerkrachten zich meer gesteund voelen en minder het gevoel hebben er 'alleen voor te staan'. In een dergelijke schoolcultuur zullen de meeste leerlingen zich goed gedragen, wat bijdraagt aan een soort 'groepsimmunitet'. Het resultaat is een veiligere en rustigere omgeving voor iedereen, waarin optimaal kan worden lesgegeven en geleerd. BSM